

ZBIRKE FOTOGRAFSKE DOKUMENTACIJE UPRAVE ZA ZAŠTITU KULTURNE BAŠTINE MINISTARSTVA KULTURE – OD DOKUMENTACIJE DO PREZENTACIJE I PROMOCIJE U VIRTUALNOM OKRUŽJU

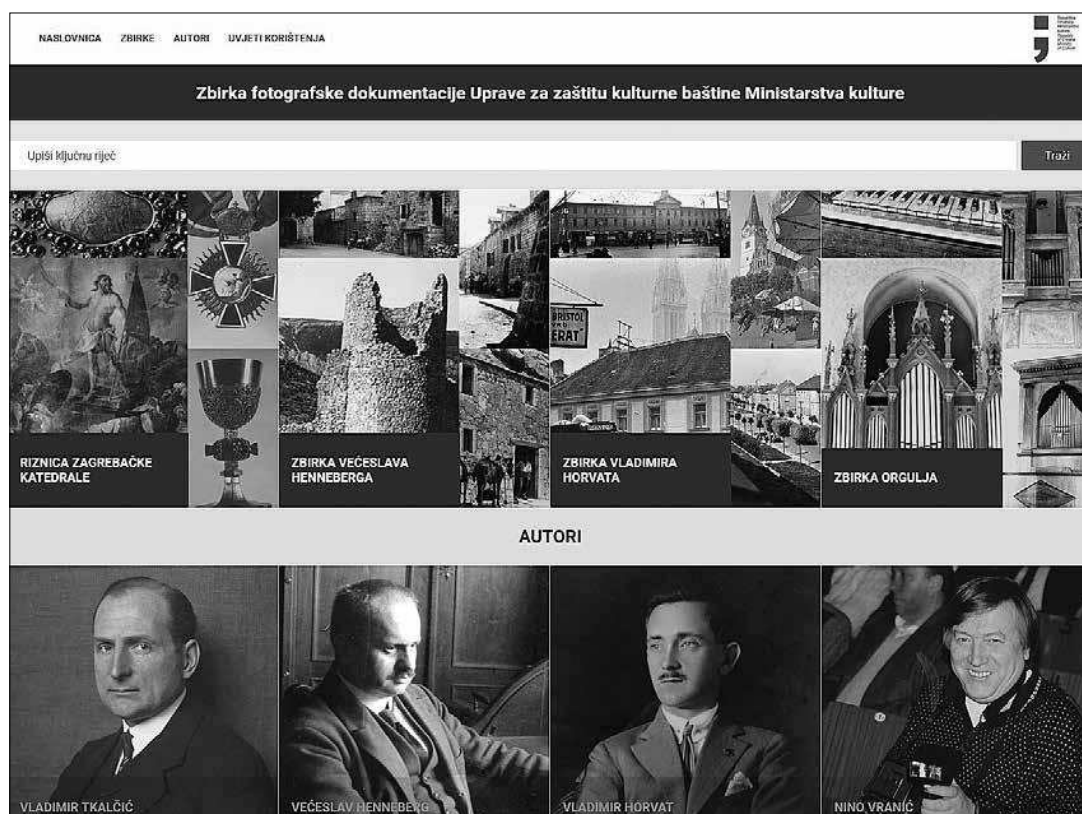
mr. sc. ANUŠKA DERANJA CRNOKIĆ □ Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Služba za dokumentaciju i registar kulturnih dobara, Zagreb

dr. sc. GORAN ZLODI □ Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti, Zagreb

mr. sc. SANJA GRKOVIĆ □ Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Odjel za dokumentaciju kulturne baštine, Zagreb

MARIJA JENIĆ PUGELNIK □ Ministarstvo kulture RH – Uprava za zaštitu kulturne baštine, Odjel za dokumentaciju kulturne baštine, Zagreb

IVANKA MAROEVIĆ □ Link2, Zagreb

sl.1. Na naslovnici mrežnog kataloga omogućeno je uobičajeno pretraživanje po sadržaju i svim kategorijama metapodataka. Također je omogućen i pristup pojedinim Zbirkama te pristup podacima o autorima.

Uvod. Kada govorimo općenito o zbirkama fotografske dokumentacije, ili ovdje specifično o onima o kojima brigu vodi Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture, neizostavno je spomenuti stalnu ljudsku potrebu dijeljenja informacija, u skladu s razvojem novih tehnologija, a osobito analognih fotografija, počevši od njihove prve pojave pa do danas, do visokokvalitetnih digitalnih fotografija. No bez obzira na medij i tehnologiju, oduvijek je u fokusu bila diseminacija sadržaja.

Danas, u vremenu digitalne kulture, kada informacijska i komunikacijska tehnologija ima vodeću ulogu u transformaciji načina života građana, a time i društva u cjelini¹, nameće se futuristička ideja o pravu na pristup internetu kao jednome od temeljnih ljudskih prava u smislu zadovoljavanja osnovnih egzistencijalnih potreba.

Imajući sve to na umu, a usto svjesni svoje uloge čuva-

ra baštinjene bogate dokumentacijske građe, osobito osjetljive analogne fotografske građe, Uprava za zaštitu kulturne baštine započela je proces zaštite odnosno utvrđivanja svojstva kulturnog dobra za najvredniji fond te je istodobno pokrenula proces digitalizacije. Pretvaranje analognih fotografija javnoga fotografskog fonda u digitalni oblik dostupan putem interneta u skladu je s novim sociodruštvenim ponašanjem pojedinaca, kao i s razvojem e-usluga javne uprave radi uspostave interakcije s građanima.

Odabrane su fotografije stručno obrađene te potom digitalizirane, analogni je sadržaj preveden u digitalni oblik koji je pohranjen na web platformi Modulor++. Važno je naglasiti važnost digitalizacije, i to ponajprije u smislu poduzimanja mjera primarne zaštite navedenih zbirki koja omogućuje slobodno korištenje građom bez oštećivanja izvornika.

Stvorenim digitalnim zapisima istodobno su pridruživani metapodatci nužni za razvoj daljnjih funkcionalnosti pretraživanja sadržaja u virtualnom okruženju koje je taj sadržaj učinio dostupnim krajnjim korisnicima na web stranici <http://www.fototeka.min-kulture.hr/> u sklopu mrežnog sjedišta Ministarstva kulture.

Fototeka Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture

Fototeka Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture fotografska je zbirka koja ima više od 90 000 fotografija (pozitiva) te približno 40 000 izvornih negatifa tematski pretežito usmjerenih na prezentaciju spomeničke baštine. Općenito, konzervatorska je fotografija po svojoj namjeni prije svega radni, operativni dokument koji prikazuje sliku spomenika prije, tijekom i nakon konzervatorskoga i/ili restauratorskoga zahvata. U širem kontekstu, međutim, konzervatorsku fotografiju treba sagledati kao širok spektar vizualnosti u kojoj je sadržana i isprepletana vrlo slojevita tematika, pa uz onu užu, stručno-spomeničku, iz nje iščitavamo i povijesnu, pejzažnu, ambijentalnu, reportažnu, gospodarstvenu, socijalnu, životnu ili tzv. *life tematiku*, portretistiku i sl.

Iako je današnja fototeka baštinica fotografija mahom nastalih od vremena utemeljenja moderne konzervatorske službe pod okriljem Zemaljskog povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji u Zagrebu 1910., baštinjenje najstarijeg dijela svojega fonda može zahvaliti i povijesnim muzejskim i konzervatorskim službama utemeljenima još sredinom 19. st. u Hrvatskoj, čiju je građu dijelom i naslijedila. Riječ je ponajprije o Narodnome muzeju i njegovu Arheološkom odjelu te o Centralnoj komisiji za istraživanje i očuvanje spomenika graditeljstva (K. K. Central – Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale).

Sukladno iznesenom, fototeka kulturne baštine Ministarstva kulture posjeduje više vrijednih fotodokumentacijskih zbirki, među ostalim i ostavština, koje zbog svoje kulturno-povijesne te strukovne vrijednosti zaslužuju poseban odnos društva i primjerenu zaštitu. Tijekom posljednjih godina u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske upisane su tri fototečne zbirke: fotografska ostavština Većeslava Henneberga, fotografska ostavština Vladimira Horvata, fotografska dokumentacija Riznice zagrebačke katedrale, čije autorstvo potpisuje Vladimir Tkalčić, dok je fotografska dokumentacija nacionalne orguljaške baštine autora Nikole Nine Vranića pred upisom u Registar kulturnih dobara RH.

Fotografska ostavština Većeslava Henneberga

Fotodokumentarističko djelovanje Većeslava Henneberga, pozicionirano između 1922. i 1936., bilo je ponajprije posvećeno ovjekovječivanju baštine starih prapovijesnih gradina i srednjovjekovnih gradova Like i

Dalmacije, a sporadično i fotodokumentiranju lokalnoga tradicijskoga graditeljstva, naroda, njegova života i običaja, ostaloga svjetovnog te sakralnoga graditeljstva te njegovih eksterijera i interijera. Ono je rezultiralo s ukupno 350 film-negatifa (dimenzija 6 x 6, 6 x 9, 9 x 12 i 10 x 15 cm) te sa 414 fotografija (pozitiva zalijepljenih na 188 standardiziranih arhivskih kartona).

Hennebergovo fotodokumentiranje starih gradina i gradova čini međuratnu sponu između devetnaestostoljetnoga i "predvelikokratnog" fotodokumentiranja starih gradova (kojega su zaštitna imena Ivan Standl, Josip Brunšmid, Viktor Hoffiller, Emil Laszowski ili, još ranije, Gjuro Szabo) i onoga poslijeratnog, odnosno od druge polovice 20. st. do danas (zastupljenoga u djelovanju Grete Jurišić, Tihomila Stahuljaka, Nine Vranića, Zorislava Horvata, Drage Miletića i dr.). Osim toga, da nije bilo Hennebergova predanog fotodokumentiranja upravo starih gradina i gradova na području Like, naša bi konzervatorska fotodokumentacija danas bila prikraćena za sustavnu i sveobuhvatnu komponentu.

Vrijednost Hennebergova fotodokumentiranja očituje se i u činjenici da ono obuhvaća i najstariju kulturno-antropološku i etnografsku fotodokumentaciju unutar konzervatorske službe, paralelnu s onima što su ih proizvodili i provode Odbor za narodni život i običaje tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Dragutin Boranić), Etnografski muzej u Zagrebu (Vladimir Tkalčić) i Katedra za etnologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu (Milovan Gavazzi).

Osim toga, predmetna je fotodokumentacija tri do četiri desetljeća ranija od one koju je konzervatorska služba dobila početkom 1960-ih godina zapošljavanjem prvih školovanih etnologinja (Marije Gamulin i Beate Gotthardi-Pavlovsky), a time i ciljanim etnološkim evidentiranjima, fotodokumentiranjima i istraživanjima.

Fotografska ostavština Vladimira Horvata

Fotografska ostavština Vladimira Horvata, pohranjena unutar nacionalne konzervatorske službe, zbirka je iznimne dokumentarne i kulturno-povijesne vrijednosti, mahom nastala u razdoblju od sredine 1920-ih do kraja 1950-ih. Veći dio fonda pohranjen je u fototeci Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture kao *Kontinentalni ciklus* (1925. – 1959.), *Zagrebački ciklus* (1929. – 1941.) te *Ciklus prirode* (sredina 20. st.), a potom i u fototeci konzervatorskog odjela u Rijeci pod imenom *Primorski ciklus* (1925.). Baštinjenje fonda unutar konzervatorske službe možemo zahvaliti dr. sc. Anđeli Horvat, ključnoj osobi hrvatske konzervatorske službe i autorovoj dvadeset godina mlađoj sestri. Fond ukupno ima 468 fotografija i 386 staklenih ploča (negatifa) dimenzija 10 x 15 cm.

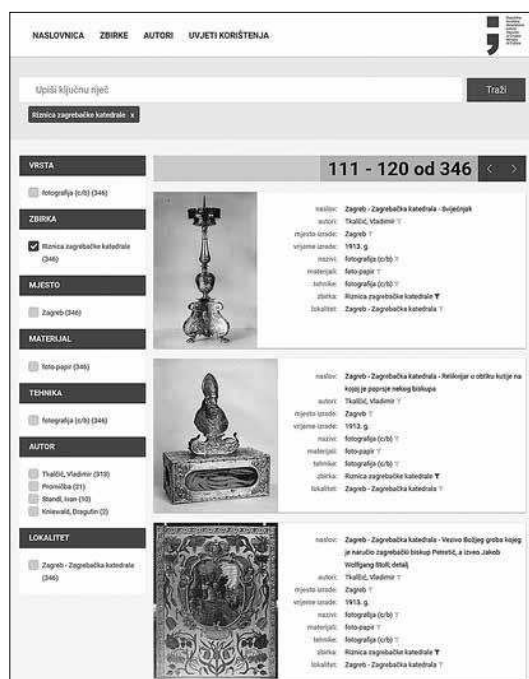
Najraniji je Horvatov ciklus *Primorski*, a iako inicijalan i najstariji, kao vedutni i pitoreskan u svojoj pojavnosti, nije imao utjecaja na daljnji Horvatov rad. *Zagrebački* i

sl.2. Primjer predstavljanja pojedinog fotografa – Većeslav Henneberg

sl.3. Fotografiska dokumentacija Riznice zagrebačke katedrale dohvaćena kroz pretraživanje

sl.4. Prikaz punog zapisa i fotografije s mogućnošću daljnega uvećavanja u mrežnom katalogu

Kontinentalni ciklus programski su i stilski ujednačeni te svoga autora predstavljaju i etabliraju kao vrsnoga i vodećeg fotografa kroničara toga doba. *Ciklus prirode*, kako mu i samo ime govori, obuhvaća autorove fotografske uratke nastale za njegovih cjeloživotnih i bliskih prijateljavanja s prirodom.

U cijelosti sagledan, dakle i izvan konzervatorskog fonda, Horvatov zreli fotografski rad možemo vezati za *zagrebačku školu fotografije* formiranu oko Foto-kluba Zagreb, čiji je član bio i sam Horvat, te uz djelovanje grupe *Zemlja*. Horvatova pripadnost tom vremenu ponajbolje se zapaža u jasnim i uravnoteženim kompozicijama *njegovih priroda* te u tehnički besprijekornim fotografijama.

Fotografska dokumentacija Riznice zagrebačke katedrale Vladimira Tkalčića

Prvo složenije fotodokumentiranje Riznice zagrebačke katedrale ostvareno je između 1912. i 1916. pod okriljem Zemaljskog povjerenstva za čuvanje umjetnih i historičkih spomenika. Članovi Povjerenstva, svjesni spomeničke važnosti zagrebačke katedrale, odlučili su nastaviti u prethodnom stoljeću započeti rad Ivana Kukuljevića Sakcinskoga te potom Ivana Krstitelja Tkalčića. U sklopu Povjerenstva osnovan je poseban Odbor za inventarizaciju stolne crkve zagrebačke i na njegovo je čelo imenovan Josip Brunšmid.

S obzirom na kompleksnost posla koji ih je očekivao, Brunšmid je od Tadije Smičiklase, predsjednika Povjerenstva, dobio odobrenje da pronađe pomagače različitih struka. Tako je za fotodokumentiranje Riznice angažirao mladog kolegu i bivšeg studenta Vladimira Tkalčića. Za taj je posao iz Beča nabavljena specijalna fotografska oprema, a velik dio rizničkih predmeta Tkalčić je snimio

u naravnoj veličini. Rezultat toga fotografskog pothvata jest 313 originalnih staklenih ploča odnosno želatinskih negativa na staklu, veličine 13 x 18 cm, 18 x 24 cm i 24 x 30 cm, s pridruženim pozitivima koje ne odlikuje samo uzorna tehnička i interpretativna kvaliteta već i kulturno-povijesna važnost.

Istaknimo da je prethodno djelovanje Ivana Krstitelja Tkalčića, po svemu sudeći, rezultiralo relativno malobrojnijim (10 kom.), ali nadasve vrijednim snimkama rizničkih predmeta Ivana Standla, jednoga od najrenomiranijih fotografa u posljednjim desetljećima 19. st. Također, 21 fotografija iz zbirke nastala je pod okriljem Foto Promičbe, točnije, Svjetlopisnog odsjeka Državnoga izvještajnog i promičbenog ureda, tijela utemeljenoga pod okriljem Nezavisne Države Hrvatske, a samo su dvije fotografije djelo cijenjenog liturgičara Dragutina Kniewaldla, koji je aktivno djelovao između 1921. i 1952. godine.

Fotografska dokumentacija nacionalne orguljaške baštine Nikole Nine Vrančića

Fotografska baza orguljaške baštine Hrvatske nastala je tijekom akcije Zaštita glazbenog instrumentarija, koju je od 1972. do 1975. provodio tadašnji Republički zavod za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu. Voditelj akcije bio je muzikolog i organolog Ladislav Šaban, a ostali su članovi radnog tima bili konzervatori Anđela Horvat i Ferdinand Meder, organološki stručnjaci Božidar Grga i Emin Armano, predstavnik Nadbiskupskog duhovnog stola Izak Špralja te fotodokumentarist Nino Vrančić. Povremeni suradnici u akciji bili su prosvjetari Krešimir Galin i Anđelko Hajdić te akademski slikar i fotograf Igor Nikolić.

Tijekom trogodišnjega terenskog rada, kojemu je cilj bilo evidentiranje, sistematiziranje, valoriziranje te adekvatna zaštita glazbenog instrumentarija na području Hrvatske, evidentirano je nešto manje od 800 orgulja, uglavnom spomeničke vrijednosti, na temelju čega je sastavljen

Jedinstveni registar povijesnih orgulja. Nino Vranić posvetio se fotodokumentiranju evidentirane orguljaške građe načinivši ukupno 5346 snimaka (ostale su fotografije uglavnom djelo Emina Armana).

Računalna obrada i priprema građe za predstavljanje u mrežnom katalogu

Dokumentacijska obrada fotografija te objedinjavanje digitalnih prezentacija provedeni su u platformi Modulor++ za upravljanje podacima i digitalnom građom o zbirkama kulturne i prirodne baštine. Relevantno stručno nazivlje organizirano je putem tezaurusa u kojemu su uspostavljene reference prema međunarodnim tezaurusima poput AAT tezaurusa, a uz pomoć semantičkih tehnologija utemeljenih na povezanim otvorenim podacima (LOD – Linked Open Data) i SPARQL upitima.

Putem platforme Modulor++ građa je odabrana i pripremljena za objavljivanje u slobodno dostupnome mrežnom katalogu.

Mrežni katalog

Osim uobičajenog pretraživanja po ključnim riječima, naslovnica mrežnog kataloga nudi i pristupne točke prema pojedinim zbirkama te pristup podacima o pojedinim autorima (sl.1.).

Pregledom svake zbirke otvara se njezin opis s ključnim informacijama, a u nastavku stranice navode se izdvojeni predmeti iz zbirke. Na istoj je stranici moguće odabrati i prikaz svih predmeta iz zbirke u tražilici kataloga.

Otvaranjem stranice o pojedinom autoru dobiva se uvid u kratak opis njegova života i rada. Ispod teksta su izdvojeni predmeti koji su u relaciji s navedenim autorom. Odabirom pregleda predmete iz zbirke moguće je pregledati sve predmete pojedinog autora.

Pretragom po ključnim kategorijama metapodataka te prema cjelovitom tekstu mogu se pretraživati predmeti iz Zbirke fotografske dokumentacije Uprave za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture. Posebno je važno pretraživanje prema autorima, geografskim i tematskim odrednicama. Rezultate trenutne pretrage moguće je dalje probrati prema relevantnim podacima.

Prikazom pojedinog zapisa o predmetu omogućen je uvećani prikaz odabrane fotografije. Ispod fotografije su navedeni svi ključni podatci o njoj, a odabirom pojedinih metapodataka moguće je dalje istraživati povezanu građu. Primjerice, pregledom *fotografije* Župne crkva Franjevačkog samostana fotografa Nina Vranića dobivamo uvid u sve ključne podatke o fotografiji.

Zaključak. Uspostavom virtualne Zbirke fotografske dokumentacije ta je građa usustavljena u skladu s globalnim trendom stvaranja javno dostupnih digitalnih sadržaja, što je s odobravanjem prihvaćeno te je u skladu sa *Strategijom e-Hrvatska 2020*.

Primljeno: 18. rujna 2018.

COLLECTIONS OF PHOTOGRAPHIC DOCUMENTATION OF THE DIRECTORATE FOR THE PROTECTION OF THE CULTURAL HERITAGE OF THE MINISTRY OF CULTURE – FROM DOCUMENTATION TO PRESENTATION AND PROMOTION IN A VIRTUAL SETTING

The paper presents the documentation practice and the special features of the presentation of analogue photographs in a digital web setting for collections of photographic documentation of the Documentation Division and the Register of Cultural Properties of the Directorate for the Protection of the Cultural Heritage of the Ministry of Culture. The Directorate has a photographic collection of more than 70,000 photographic prints and about 30,000 original negatives meant primarily for the presentation of the built heritage. Although today's photographic collection has inherited photographs created mainly under the aegis of the conservation service founded in the modern age, it can thank the preservation of its oldest fonds, of 1910, to the historical museum and conservation services founded in the 19th century in Croatia, that is, to the National Museum and its later Archaeological Department and the Central Commission for the Investigation and Preservation of Monuments of Architecture. In line with this, the photographic collection of the Directorate has several valuable documentation collections, including bequests, which because of their cultural history and professional value deserve the special attention of society and an appropriate protection. This material includes photographic collections that have been processed and entered into the Register of Cultural Properties of the Republic of Croatia (the Većeslav Heneberg Collection, the Vladimir Horvat Collection) or else are in the process of being entered (the Organ Collection, the Zagreb Cathedral Treasury), as well as several others, the expert evaluation and entry into the Register of which are still to come.

Aware of its role as guardian of the inherited documentation material, particularly of sensitive analogue photographic material, the MC has started the process of obtaining the status of cultural property for its most important fonds. The collections selected for legal protection or for entry into the Register of Cultural Properties have been digitised and inventoried in line with the prevailing legal regulations with the use of the application Modulor++. As well as the primary protection of the collections and their digitisation carried out, primarily as protective measures, which enables the free use of the material without damage being done to the originals, spurred by new trends and a strengthening of awareness of the importance of digital contents being made accessible to the general public, in line with the E-citizen Strategy, we have endeavoured to make this valuable set of contents available to end users in a virtual environment. The paper draws attention to the importance of the accessibility of photographic material in the form of a free web catalogue and the possibility of access in several languages. Accordingly, mechanisms are presented through which, with the help of the Art and Architecture Thesaurus (AAT), the key data categories have been harmonised and translated. Also presented are further possibilities for the promotion and popularisation of this exceptionally valuable photographic heritage via digital narration and interactive multimedia.